

Uit het vrije Nederland, dat eens gastvrijheid verleende aan allen die om het geloof werden gejaagd, moesten deze scharen, meestal gerecruteerd uit de „kleine luiden“, wijken, mede wijl zij belemmerd werden in de vrije uitoefening van hun godsdienst, ook omdat zij door de „welkenkende“ standen werden geschuwd als paria's en bovendien door dat zij hunne kinderen niet konden „onderwijzen of helpen onderwijzen“ naar de belofte bij den doop in oprechtheid gedaan. Hoewel er ook van de „gemengde“ hoop met hen medetrokken, was de meerderheid hunner afkomstig uit de kringen der Afgescheidenen. Toen heeft ons land van de nijverste, van de meest pitlige en vrome zijner inwoners zien henentrekken, spottend hen nawijzende of in ellendig Parizoïsme hun doen afkeurende. Voor hen was geen plaats in de geliberaliseerde „Vaderlandsche Kerk“, maar toch had nog één harer predikanten den moed om een allermagerst preekje uit te geven onder den titel: De Landverhuizing. De man was nog wel Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw. In het voorbericht zegt de Eerwaarde: gelijk overal, zoo zijn het ook hier (in het land van Heusden en Altena) bijna uitsluitend Afgescheidenen, die tot de landverhuizing eene beslissende neiging toonen. Met het oog op Amerika zegt de ridder van de droeve figuur — Amerika is zóó ver! en die er heen willen, zóó weinig in staat om juist te zien! Ja juist, eerwaarde, en daarom werd een man, een held, wel geen geridderde door den koning, maar die hij de gratie Gods een ridderziel bezat, gedrongen om mede uit te varen. Nauwelijks hersteld van een ernstige typhusziekte, of hij openbaarde aan zijn beminden en beminnelijken zwager Brummelkamp, met wien hij werkzaam was tot de opleiding van aanstaande predikanten aan de Theologische School te Arnhem, zijn vast besluit om zelf mede te verhuizen en dat alleen omdat hij voelde, dat de landverhuizers anders zouden zijn als schapen zonder herder. Een schrijver, die van uit het donker der anonymiteit zijn giftige pijlen afschiet op de Afgescheidenen en het vooral gemunt heeft op Brummelkamp en Van Raalte, insinueert, dat die heeren en met hen ook nog andere Afgescheiden dominees, begrijpende dat het met hun actie en gemeenten op nul uitloopen zou, vreesende dat de stroom der Scheiding in het zand zou verloop en verstikken, nu een ontkomen zochten naar Amerika. 't Is tot mindere schande voor het nageslacht van dezen anonymus maar te hopen, dat zijn naam niet bekend is geworden, anders zou hem nog een plaats moeten worden geruild onder de laster- en leugenprofeten. Edele motieven dreeven de landverhuizers zoowel als hun leiders, toen zij zochten naar een oord der ontkoming, dat zij als een Pella aanzagen, om zich er te bergen ten dage van druk en kwade bejegening.

Ik denk er niet aan om te ontkennen dat de economische omstandigheden dier jaren ook het hare hebben bijgedragen, dat men allerwege, zoowel hier als in Duitschland, dacht aan verhuizing. De belastingen waren zoo hoog, het werk zoo schaarsch, de verdiensten zoo gering, de winter van '44 tot '45, zoo lang en zoo bang en de aardappelziekte werd zoo gevreesd; natuurlijk, dat alles heeft mede den doorslag gegeven, deed den evenaar door het huisje gaan en de schaal overslaan; maar drukte dan dit alles alleen maar op de Afgescheidenen? Wel behoorden dezen voor het meerendeel tot de meer eenvoudige lagen des volks, doch waren die standen soms niet vertegenwoordigd onder de andere kerkelijke gezindten? Deze vraag te stellen is naar reeds beantwoord. Nevens de reeds genoemde beweegredenen was er voor deze lieden één hoofdmotief. Menschen die in die dagen van het Nederland op zijn allersmalst, van de liberalisten op hun aller benoemdste, den moed hadden om zooveel op zich te nemen, waaraan de anderen met het uiterste van hun vinger niet raakten; menschen die spot en hoon wilden dragen om God naar te mogen dienen naar de behoefte van het nieuwe leven in hen gelegd; menschen die van hun schamel inkomen nog zooveel wilden afzonderen, opdat zij eigen Kerk en leeraar konden onderhouden; menschen die voor dat alles menigmaal clandestien en positie er aan moesten geven, omdat de verdraagzame burgers van het toenmalig verdraagzaam volkje van dit land zulke vrome lieden niet verdragen kon; menschen, die ook nog hun belastingpenningen op moesten brengen, opdat de kinderen van hun vervolgers goedkoop of gratis onderwijs konden ontvangen; zulke menschen waren niet van het slag dat bij de pakken gaat nederzitten, starende naar het Westen, al zuchtende: Amerika is zóó ver voor zulke onontwikkelde en arme menschen als wij zijn. Neen. Die zoo spraken, die bleven in het oude Europa. Amerika zou ook niets dan last hebben gehad van deze kleinkinderen van het pruikeengeslacht en zij, de enghartige vervolgers, de lijdelijke klagers, zij zouden in 't vrije Amerika niet hebben kunnen aarden. Wie zouden ze daar kunnen vervolgen en met vuil smijten? Dat slag van lieden bleef thuis en las de preekjes of luisterde naar de redevoeringen van hen die de lof der verdraagzaamheid van die onverdraagzamen zongen. De Afgescheidenen, zij werden met hun leiders bezielt door hogere beginselen, die hun bedillers niet eens vermoeden, nog minder verstanden. Hoofdmotief voor den trek was „naar 't Woord Gods te leven met vrijheid van

godsdienst, om het kruist op te voeden naar dat Woord, en om tot zegen te zijn voor het Rijk Gods.“

Brummelkamp en Van Raalte, deze beide geliefden, zwagers, nauw aan elkander verbonden, onderscheiden van karakter, één van geest en streven, zij wisten van de kerkelijke toestanden in Amerika niet veel. Wie wist hier daarvan veel af? De zelfgenoegzame „Vaderlandsche Kerk“ had het karakter verloren dat voormaals de Classis Amsterdam zozeer had gesierd.

Brummelkamp en Van Raalte schreven een open Brief „aan de geloovigen in de V. S. van N. A.“ gedateerd, Arnhem, 1846. Zij hadden den Koning der Kerk lief en vertrouwden van den Heiland dat Hij ook in Amerika had, die in Hem geloofden. Die brief zou wel aan zijn adres bezorgd worden! Hij kwam aan zijn adres, want hij werd afgedrukt in de „Christian Intelligencer“ van 15 Oct. 1846! Het geroep van deze mannen drong door tot het oor der nazaten van de eerste kolonisten en vond weerklink o.a. bij een predikant van de „Reformed Protestant Dutch Church.“ Dr Isaac N. Wijkoff te Albany, een minzaam en ijverig leeraar, die reeds in hetzelfde jaar eene vereeniging vormde om Nederlandsche landverhuizers met raad en daad te steunen. Zoo zouden Afgescheiden emigranten in aanraking komen met de Gereformeerde Kerk van Noord-Amerika.

G. KEIZER.

BOEKBESPREKING.

Eens Pelgrims Reize naar de Eeuwigheid, door John Bunyan. Bredée's Familie-Bibliotheek no. 8. J. M. Bredée's Boek- en Uitg.-Mij. — Rotterdam. 'n „Onsterfelijk“ boek in handige uitgave.

HEPP.

Het Zevende-Dags-Adventisme en de Sabbat, door Joh. de Heer. Zoeklicht-Serie no. 12. Joh. de Heer. — Rotterdam.

De schrijver is zelf zevende-dags-adventist geweest, maar acht het een verlossing, dat hij er aan ontkomen is. Hij heeft interessante kijkjes op de propaganda van deze secte. Met pakkende argumenten en op waardige wijze bestrijdt hij haar. Wie met deze sectaristen te doen krijgt, verzuime niet, dit boekje te lezen. Het tegenwoordig standpunt van den schrijver komt er nog niet zoo in uit, wat we een aanwinst achten.

HEPP.

PERS-SCHOUW.

Nog eenige recensies.

Hier laten we nog eenige recensies over onze „Reformatie“ volgen.

„De Heraut“:

Het plan is, zooals men ziet, grootsch opgevat. Gaarne roepen wij dit nieuwe blad een hartelijk welkom toe. Het is uitnemend, dat de gedachten, die ook in dezen kring leven, tot uiting komen. En tegenover veel wat in ons kerkelijk leven metterdaad te conservatief was, te versteend, zich te veel vastklemmend aan oude vormen, kan het goed zijn, dat de vensters van het huis worden opengezet en een nieuwe wind door de kamers waait. Met belangstelling wachten we af, in welke nieuwe banen dit blad ons kerkelijk leven leiden zal.

Het eerste nummer, ons toegezonden, is rijk aan inhoud en uitnemend verzorgd.

Zalk een blad is metterdaad een aanwinst voor onze Christelijke pers.

„Oude Paden“:

Wij begroeten de verschijning van dit zusterblad met vreugde. Het heeft de bedoeling de door de reformatie aangegeven lijnen van onzen tijd door te trekken, en daarbij rekening te houden met de vraagstukken, die thans op den voorgrond treden. Het wil dus waken voor versteening. Ook leiding geven aan de beweging der „jongeren“ voor zoover dezen op den bodem der belijdenis staan. Het eerste nummer geeft voornamelijk een program van werkzaamheden aan en licht dit naar verschillende zijden toe. Zien wij het wel in, dan is het blad voornamelijk bestemd voor de intellectuelen, die zich rekenschap van de diepere levensvragen geven en in aanraking met de tegenwoordige geestesstroomingen komen. Toch zal het blad ook heel wat geven voor de minder wetenschappelijk onderlegden. Zoo vinden wij er rubrieken in onder de hoofdes: Uit de Schrift, Kerkelijk leven, Uit het politieke en sociale leven, Zending en Evangelisatie. Aan een jongeren tijdgenoot. Uit de buitenlandsche kerken, enz. Moge het de redactie gelukken onder 't Heeren zegen mede te arbeiden, niet slechts aan de verbreiding, maar, zooals er in den koop staat, ook aan de ontwikkeling van het Gereformeerd leven!

„Friesch Dagblad“ gelooft, dat er aan een blad als het onze dringend behoefte bestond en zou het een ramp achten voor ons Gereformeerd leven, als het weer verdwijnen moest. Maar het heeft ook een opmerking.

Eén opmerking hebben we wel.

Deze:

De redacteuren en medewerkers zijn op enkele uitzonderingen na THEOLOGEN.

Nu zijn dat ongetwijfeld knappe menschen.

Maar... ze weten toch niet alles.

Was het daarom niet beter geweest, ook niet-theologen aan de redactie van „De Reformatie“ te verbinden?

Dat enkelen als medewerker zijn aangezocht, bewijst reeds, dat er geen principieel bezwaar kan zijn. Bovendien eischen rubrieken als Sociaal Leven, Litteratuur en Kunst een zóó veelzijdige ontwikkeling, dat één man deze op den duur niet voldoende verzorgen kan.

Maar de practijk zal in dezen wel leeren hoe 't moet.

Voorloopig bevelen we 't blad gaarne aan.

Ieder die op de hoogte wil blijven, die ontwikkelende, en toch pakkende lectuur op kerkelijk gebied wil lezen, neme „De Reformatie“.

„Er zijn al zooveel kranten, zegt deze of gene.“

Dat is waar.

En kunt ge die niet alle lezen, zooals vanzelf spreekt, kies dan de beste en de meest voor u geschikte uit.

„De Reformatie“ zal daarvan één zijn.

Dat is toch wel wat ondeugend gezegd: theologen zijn knappe menschen, maar... ze weten toch niet alles. Wij zouden daarop met Eliza kunnen antwoorden: „Ik weet het ook wel; zwijgt gij stil.“ Toch zou dit „t. Friesch Dagblad“ niet bevredigen. Daarom wil ik hierbij nog enkele kantteekeningen maken. Reformatie is allereerst een kerkelijk begrip. Daaruit volgt vanzelf, dat theologen wel de eerst aangewezenen zijn om hierin hun stem te laten hooren. Voorts hebben we het genoeg een zevental hoogst bekwaame niet-theologen onder onze redacteuren en medewerkers te rekenen en naar den goeden regel behoort men niet alleen te tellen, maar ook te wegen, nietwaar? Eindelijk zou ik den raad willen geven eens een poosje de ontwikkeling van ons blad aan te zien, eer men in deze aangelegenheid een oordeel velt. Een redactie mag vanzelf niet uit de school klappen. Maar dit mag ik wel verzekeren, dat de medewerking van niet-theologen haar zeer welkom is. Hoe men licht een beetje voorbarig kan worden bewijst „Reformatia“, die zich reeds in onze kolommen deed hooren. Zij verwonderde er zich over, dat tusschen zooveel „koene mannen“ zich geen enkele vrouw bevond. Zij maakte daaruit vragenderwijs een onjuiste gevolgtrekking. Want, behalve wat ik daarover reeds schreef, berichtte de secretaris van ons Moderamen mij, dat eenigen tijd geleden al gepoogd was een medewerkster — en niet de eerste de best — aan ons blad te verbinden, maar deze kon haar steun, voorloopig althans, niet toezeggen. Men bedenke, dat onze „Reformatie“ in haar eersten groei is en hebbe daarom een weinig geduld.

Anonymiteit in de pers.

Een persschouwer stelt vanzelf veel belang in alles wat op de pers betrekking heeft. Daarom volgt hij met interesse het journalistencongres, dat dezer dagen in Rotterdam wordt gehouden en waarop ook over bovenstaand onderwerp gehandeld wordt. Ik denk, dat dit niet alleen een persschouwer, maar ook vele lezers interesseert, omdat dit punt den laatsten tijd nog al eens ter sprake is gekomen. Ook in onze kringen, vooral in verband met wat de „N. Rot. Ct.“ in haar Kerknieuws-rubriek mensde zich te mogen veroorloven. De heer Lesturgeon van de „Nieuwe Courant“ dan is een voorstander van afschaffing der naamloosheid, de heer Johan de Meester van de „N. Rot. Ct.“ een verdediger der anonymiteit.

Merkwaardig is het standpunt, dat de „N. Rot. Ct.“ in deze inneemt. Zij houdt een belangrijk pleidooi voor de eenheid van het dagblad.

Een dagblad is eene eenheid; het is geen vrije tribune, vanwaar ieder, die zich daarop maar een oogenblik plaatsruimte weet te veroveren, zijne meening aan de massa verkondigen kan. Het dagblad moet zijn een harmonisch geheel, waarin op maatschappelijk, geestelijk en zedelijk gebied eene bepaalde richting wordt aangegeven.

En tegen het argument van den heer Lesturgeon, dat een hoofdredacteur toch niet alles van te voren kan keuren, voert het aan:

De hoofdredacteur, al is hij op eenheid van het dagblad, dat onder zijne leiding staat, bedacht, heeft niet alles te voren te lezen. Eenheid van het dagblad beteekent immers niet, dat alle artikelen, die in de krant verschijnen, precies zoo luiden, zooals zij gehuld zouden hebben, als de hoofdredacteur ze zelf geschreven had. Wie naar eenheid in het dagblad streeft, tracht niet ernaar, aan de krant het voorkomen te geven, alsof alle artikelen uit één pen zijn gevloeid. Er moet zijn eenheid van beginsel, van strekking, harmonie in de algemeene lijnen, die in het dagblad worden aangewezen. Deze eenheid kan worden verkregen door het dagelijksch verkeer van den hoofdredacteur met de overige redactieleden van de courant, en de uitwisseling van gedachten, die daarbij plaats heeft, doordat de leden der redactie in gevallen van twijfel met den hoofdredacteur overleg komen plegen, hem, zoo noodig, het geschrevene nog te voren laten lezen en aan zijn goedkeuring onderwerpen. Eenheid moet in de krant worden verkregen, niet doordat de redactieleden er maar op los schrijven, waarna dan de hoofdredacteur het geschrevene overeenkomstig zijn inzichten pasklaar kan maken voor den druk, en als eene soort oppervoorzorg fungeert, maar doordat hoofdredactie en redactie elkaar hebben leeren begrijpen en zich met elkaar over de aangelegenheden van den dag verstaan.

Wanneer zoo de eenheid begrepen wordt, zullen de leden der redactie van een dagblad inderdaad zijn wat zij moeten wezen: de voornaamste geestelijke medewerkers van de krant, die eigen verantwoordelijkheid dragen tegenover den leider van het blad, en niet schrijfmachines en copisten met een controleur in den rug. Zoo opgevat krijgen de medewerkers de noodige vrijheid, waarmee aan het geschrevene karakter en persoonlijkheid kan worden gegeven, en waardoor in het geschrevene het leven komt, dat een goed dagbladartikel behoort te hebben.

Voor vraag ik „Gerefor hier van ken alle geest van zijde“ v is dit n impasse passage:

De blad, ook voor dat oord ma de u paalc dere van stuk, partij Cassi geeft welk blijft den kel : zoo staan congt

Intuss het dagb het kerk zelden g krant ov stelde ric nog opm

De niet list, voren zoude dag teeke de M

Me of ve zijn t uting collec het a die h publi zou i indie schap heid van r dar z werd. gij ge zagt „Wie artike Menig en zij dan t

Behoor ste zorg voor het dagblad. over het dan hoof pondentie andere cc tis“, dat den persa ver, ook den door

Nog al De „Ge Confessio

Tag reis t dooda op de „Het nis ho ex or verlij vergoe Vrie tijd is om h

In „Des Om den H Hies gelanc In I persor gemaas Ten steeds In I vrouw de hie In 7 anders wijze leura

eren: hoe

an
ontwik-
kerkelijk

of gene."

vanzelf
voor u

geologen

och niet

en ant-
gij stil."

redigen.

tegringen

begrip.

de eerste

te laten

a zoven-

de redac-

tar den

tellen,

zou ik

ontwik-

in deze

tie mag

dit mag

an niet-

icht een

ormata".

ren. Zij

zooveel

beyond.

niste ge-

er reeds

leramen

was een

aan

r steun,

edenke,

ei is en

pers.

lang in

Daarom

res, dat

iden en

handeld

houwer,

lit punt

ekomen.

net wat

meende

durgeon

r Johan

rediger

N. Roth.

ijk plei-

en vrije

naar een

m, zijne

dagblad

op maan-

ene be-

lurgeon,

e voren

Voor deze opvatting valt veel te zeggen. Alleen vraag ik mij af: hoe staat de welbekende onbekende „Gereformeerde zijde“ daaronder? Hij hoort het hier van den hoofdredacteur: men neemt zijn stukken alleen op, omdat zij geacht worden met den geest van het blad te strooken. Dus „Gereformeerde zijde“ vormt met dit liberale blad een eenheid. Is dit niet zijn vormis? En den weg om uit deze impasse te geraken, snijdt dit blad hem af met de passage:

Dit alles verhindert natuurlijk niet, dat het dagblad, voornamelijk in het feuilletonistisch gedeelte, ook soms met den naam van een schrijver zijn voordeel kan doen. Het komt ook menigmaal voor, dat het dagblad over een bepaald onderwerp het oordeel van een bepaald persoon inroep, omdat mag worden aangenomen, dat de lezers juist aan de meening of de voorlichting van zulk een bepaald persoon over dat bepaalde onderwerp bijzondere waarde zullen hechten. Zoo b.v. de meening van Lorentz over een actueel natuurkundig vraagstuk, het oordeel van Tarnasch over een schaakpartij enz. Wij plaatsen ook gaarne b.v. een: „prof. Cassel schrijft ons“, dat aan het artikel het karakter geeft van een aan de redactie gericht brief, voor welks inhoud de schrijver dan vanzelf aansprakelijk blijft in zulke gevallen komt het juist aan op den persoon, die het artikel schrijft, en het artikel zou dikwijls veel van zijn waarde verliezen, zoo het anoniem verscheen. Doch deze gevallen staan buiten het vraagstuk, dat het journalistiek congres bezig zal houden.

Intusschen wordt door dit alles duidelijk, dat met het dagblad een nieuw gezag is opgekomen. Zij, die het kerkelijke gezag niet dulden, leveren zich niet zelden geheel aan het gezag van een of anderen krant over en dan dikwijls een van tegenovergestelde richting. Men luistere naar wat de „N. R. Ct.“ nog opmerkt.

De heer Lesturgeon voert, op de keper beschouwd, niet veel meer aan, dan het belang van den journalist, die door het onderteekende artikel meer naar voren zou komen. Tegen deze anghartige opvatting zouden wij het congres van journalisten, dat Zaterdag bijeenkomt, willen waarschuwen. Het onderteekende artikel zou heel wat desillusie geven. Jolian de Meester wijst daar terecht op.

Menig artikel, al of niet bijgestoofd, verbeterd of veranderd in de keuren der krant, ontleent nu zijn gezag aan de krant, omdat men weet, dat het tuiting geeft aan de meening en opvatting van de collectiviteit „wij“, die de redactie is van het blad; het zal meer gezag hebben naarmate de eenheid, die in die collectiviteit heerschen moet, voor het publiek duidelijker aan den dag treedt. Doch het zou meens dit gezag en deze betekenis verliezen, indien het niet langer door die naamloze gemeenschap, die „wij“ vormen, met hare verantwoordelijkheid werd gedekt, doch als de persoonlijke meening van meneer X of Y (wij kunnen hier uit den aard der zaak geen naam invullen) ten beste gegeven werd. Zoals men nu aan elkaar vraagt: „Hebt gij gelezen, de „N. R. Ct.“, het „Hbl.“, de „N. C.“ zegt zus of zoo“, zou het dan menigmaal zijn: „Wie zegt dat?... O, die maar“, indien al het artikel niet geheel ongelezen terzijde gelegd wordt. Menig artikel, dat nu den schrijver voldoening geeft, en zijn lust in het journalistenvak verlevendigt, zal dan tot bittere deceptie aanleiding geven.

Behoort men op grond hiervan niet met de uiterste zorg zijn dagblad te kiezen? Natuurlijk gelden, voor het weekblad andere regelen dan voor het dagblad. Bij het dagblad interesseert het den lezers over het geheel weinig, wie een artikel, uitgenomen dan hoofdartikelen en driestarren en enkele correspondenties, schrijft. Het weekblad verkeert juist in andere conditie. Daarom besloot ook „De Reformatie“, dat alle artikelen onderteekend worden. In den persarbeid moet niet het belang van den schrijver, ook niet dat van het blad, maar dat der lezers den doorslag geven.

Tagorisme?

Nog altijd is de pers over Tagore niet uitgepraat. De „Gereformeerde Kerk“, het orgaan van de Confessioneele vereeniging roept Tagore toe:

Tagore, predik het kruis der verzoening. En anders, reis terug naar uw land van de schaduwen des doods; en laat ons in ons Christenland het licht op den kandeljaar. Maar... het is waar ook: „Het licht schijnt in de duisternis en de duisternis heeft hetzelfde niet begrepen.“ En nu zegt men: ex oriente lux, uit het oosten daagt het licht en verblijdt zich over Tagore en over Boeddha en vergeet de ster van Bethlehem.

Vrienden, de groote vraag van dezen grooten tijd is deze: zullen wij Christenen blijven, of weder, om heidenen worden.

In „De Bazuin“ oordeelt prof. Honig:

Om meer dan ééne reden is dit optreden van den Indischen filosoof en dichter merkwaardig. Hier eene geheele andere mentaliteit dan in Engeland!

In Londen bestond zijn gehoor hoogstens uit 600 personen en hier was de lokaliteit, waarvan gebruik gemaakt werd, steeds te klein.

Ten onzent was de aanblik van de volle zaal niet steeds dezelfde.

In Den Haag waren 's middags en 's avonds de vrouwen zóó ver in de meerderheid, dat, volgens de bladen, de mannen nauwelijks in 't oog vielen.

In Amsterdam, Leiden en Rotterdam was 't geheel anders. Daar verdronken zich om den Indischen wijze naast dames ook zeer vele mannen: hoogleraren, beoefenaars van de kunst, onderwijsman-

nen, studenten, ja personen uit alle kringen van de maatschappij.

En aan de bewering van dr. Hooykaas en den Hoofijzer-correspondent van het „Handelsblad“, dat Tagore in wezen dezelfde prediking brengt als Jezus, verbindt hij de waarschuwing:

Beide houden staande, dat Tagore in ons land „hetzelfde gepredikt heeft als Christus“. Dat „deze profeet uit het Oosten het oude evangelie weer eens in nieuwen vorm is komen verkondigen“. Dat het woord van den Oosterling „Evangelietaal“ was. Ziedaar eene moderne levens- en wereldbeschouwing.

Zoo ver gleed men af. Zoover is men van het Christendom verwijderd. Men verstaat niet, dat we slechts door een Middelaar tot God gaan kunnen, gelijk God eerst in dien Middelaar tot ons afdaalde.

Laat ons dan op onze hoede zijn! Laten we toch het onderscheid tusschen de algemeene en de bijzondere openbaring tusschen de valsche en de ware religie niet uit het oog verliezen.

En vasthouden aan de Gereformeerde levens- en wereldbeschouwing, ook al noemt men ons dan smadelijke menschen, die hun tijd niet verstaan.

In hetzelfde blad vraagt prof. Bouwman:

Wat verkondigt deze Dr. Tagore? Waarom stellen zoo velen belang in dezen dichter-wijzegeer? Wanneer wij de geschriften van en over dezen men lezen, dan bekomen wij den indruk, dat juist zij die zoeken naar de rust des harten, maar die niet het Christendom hebben afgekeurd, uit den mond van Tagore de wijsheid begeeren. Zijn leering is een Indisch theosophisch-Brahmanistische filosofie, waarin ook nieuwere Westersche gedachten zijn opgenomen.

In zijne zangen gaat hij uit van de gedachte, die in de oude Upanishads reeds is vertolkt, dat God immanent is in onze zielen evenals in alle dingen. „Gods kracht is in het universum, Gods liefde in de individuele ziel“. De eerste schrede op den weg tot volmaking is de kruisiging van het slechte in den mensch, de laatste is de liefde. Aecese dus en mystiek is de weg. Kennis is een middel tot het bereiken van het hoogste.

En hij besluit:

Zoo gaat het. Men verwerpt Jezus als Zaligmaker, en men begroet een leeraar uit het verre Indië, die een weg aanwijst, langs welken men uit eigen kracht kan komen tot de volmaking. Men begeert geen vergeving van zonden van Christus den eenigen Zaligmaker, maar men luistert liever naar een evangelie, dat is naar den mensch, een evangelie dat leert de vergoddelijking van den mensch. Christus wordt verworpen en men neemt zijn toevlucht tot den voorlooper van den antichrist.

De „Geref. Kerkb.“ van Gorinchem laat zich aldus uit:

Men heeft hoog opgegeven van Tagore. Nu, hij staat ook hoog als mensch. De lamp Gods brandt helder in dien mensch, alleen maar, 't is niet de lamp des Heeren. Men moet zijn verzen maar eens lezen in de vertaling van Frederik van Eeden („Wij-zangen“ en „De Hoovenier“). Zeker, ge vindt er in de mystieke liefde, die den Schepper zoekt. Hij leest u het lied van Gods liefde af uit het gouden licht, dat danst op de bladeren, de nietsdoende wolken, die door den hemel zeilen, den voorhijgenden wind, die zijn voorhoofd koelt. brengt Het morgenlicht, dat zijn oogen overstroomt, is hem Gods bericht tot zijn hart. „Uw gebaat buigt zich van boven, uwe oogen zien neer in mijn oogen, en mijn hart heeft uwe voeten aangeraakt“. (Wij-zangen LIX). Hij heeft Gods liefde gezien, o zeker. Maar niet heeft hij Gods genade geproefd. Hij is een van de beste leerlingen in de school der gemeene genade; maar zelfs tot de deur van de voorbereidende klasse van de leerschool van bijzondere genade dringt hij niet door; hij dan ook niet. En als hij vraagt: „welke macht was het, die mij deed opengaan in dit onmeetlijk geheimenis als een knop in het woud om middernacht?“, dan is het antwoord niet, dat die macht behoorde aan de genade Gods in Christus Jezus. Zijn onluikend schoon is toch maar heidensch schoon; hij blijft pantheïst, geen Christen. En wel leest hij in de kerk, maar dan in een kerk, die al lang zich daarover heen werkte, waar hij nog niet eens aan toe kwam: Jezus Christen naar de Schriften.

En nu is dit het treurige: dat in de Tagore-week de kranten de leegte kolommen vullen met de leegte spraak voor leegte harten van dat leegte Tagore-evangelie. Zoo staat het er, Evangelie! Men gebruikt hem als profeet. Afgetoefde vertegenwoordigers van verschrompeld kerkelijk leven werken zich aan hem naar boven en piepen met hun dwergstemmetje de menigte toe: „zie! ge nu wel, dat de naam van Jezus Christus nog niet in het vergeetboek mag, want deze Indiër heeft ook respect voor hem; zoudt ge ook dus niet bij ons in de kerk nog weer eens komen, als hij straks weg is?“. Zoo moet het evangelie van een heiden in bescherming nemen het evangelie van Christus.

De „Haagsche Post“ kan het niet laten een beetje den spot te drijven met het geval.

De prachtige kop, de melodieuze stem, misschien ook wel het fraaie Oostersche gewaad hebben hun invloed op het overtadrijk vrouwelijk auditorium niet gemist. Voeg daarbij het telwel nevelachtige, zwevende van den inhoud van Tagore's redevoeringen, zoo juist geschikt, om door niemand weerproken, ja door allen beaamd te worden, benevens de min of meer dwespande verbeerlijking, waarmee geestdriftvolle dames hem ooringden en men heeft

gegevens genoeg, om het enthousiasme te verklaren, waarmee de mystieke Oosterling in ons land ontvangen is.

Het bezoek van Tagore heeft er de oogen voor geopend, dat vele moderne menschen in ons vaderland voor zichzelf geen vrede hebben. Zullen zij dien bij Tagore vinden? Zullen we hier een zeker Tagorisme zien ontwaken? Men overschatte den invloed van Tagore niet. Dat hij blijvende sporen zal achterlaten geloof ik niet. Daarvoor was zijn boodschap veel te passief. In het Oosten sluimeren ongetwijfeld krachten, welke voor het christendom gevaarlijk kunnen worden. Vooral omdat het Westen in een mentaliteit verkeert, dat zij al wat uit het Oosten komt gretig indrinkt. Doch een profeet moet iets militans hebben. Men denke aan Mohammed. Daarom is Tagore naar mijn meening voor wereldprofeet niet in de wieg gelegd. Hij is te weinig krachtfiguur.

Menschentypen.

Voorzover ik weet, staat er nu voor van 't jaar geen opvoedkundige meer op het lijstje om ons land te bezoeken. Behalve Tagore hebben we ook Montessori en Kerschensteiner hier gehad. Een lozing van den laatste over „De Psychische Structuur van den Opvoeder en Leeraar“ werd in de „Paedagogische Studiën“ vertaald. Daarin onderscheidt hij in navolging van Spranger de volgende menschentypen:

De theoretische mensch is hij, die in zijn psychische ontwikkeling in hoofdzaak geleid wordt door de wet der objectiviteit of door een aandrift naar objectieve kennis. Hij is de mensch, die overal en altijd zich inspannt, de werkelijkheid, het diepere weten te vatten.

De phantasiemensch daarentegen, de kunstenaar, wil de werkelijkheid niet objectief doorgronden. Integendeel: hij zoekt de subjectieve betekenis der werkelijkheid, zooals hij haar beleeft en wil deze zijn arbeid tot uiting en tot werking brengen. Worstelt de theoretische mensch met den inhoud bij de vaststelling van het verschijnsel, de kunstenaar kampt met den vorm bij de voorstelling daarvan.

De religieuze mensch wordt in zijn doen en laten geleid door het verbinden van alle verschijnselen en van alle werkelijkheid tot een hogere eenheid naar den geest, zoodat de beweging van zijn innerlijk leven rust vindt in een toestand van volledige overwinning, verzoening en reine vergeestelijking.

Bij den socialen mensch is het richtsnoer van het leven zijn liefde tot de menschen. Zijn diepste drijfveer is niet het kennen, niet het vorm geven, niet het betrekken op het transcendente, maar de reine liefde tot den levenden mensch, met haar solidariteitsgevoel, haar hulpvaardigheid, haar vreugde in het offer voor anderen.

De oeconomische mensch in zijn zuiversten vorm wordt gedreven door het „economisch princip“, het streven, met zoo weinig mogelijk inspanning en zoo gering mogelijke onkosten goederen voort te brengen, te verwerven, te verspreiden en daaruit voordeel te trekken.

De machtsmensch ten slotte, tot welk type ook de groote politieke figuren behooren, is vervuld van de begeerte van te heerschen. Hij tracht altijd en overal op anderen een zoodanigen invloed te verkrijgen, dat de wilsoverheersing van die anderen met zijn eigen wilsoverheersing moet samenvallen.

Wanneer er in de werkelijkheid zuivere vertegenwoordigers van ieder wilstype bestonden, dan had ieder van hen zijn eigen opperste wet in eigen borst: de theoretische mensch de waarheid, de oeconomische mensch de wet van het voordeel en het nut, de sociale mensch de wet der liefde, de aesthetische mensch de wet der schoonheid, de politieke mensch de wet der macht en der overheersing, de religieuze mensch de wet der wereldoverwinning, de wet der verlossing.

Ik zou deze onderscheiding niet geheel voor mijn rekening willen nemen. Inzonderheid komt de religieuze mensch niet tot zijn recht. Maar het is wel de moeite waard van dit gevoelen kennis te nemen. HEPP.

Vragenbus.

J. R. te G. vraagt naar de woorden van den zegengroet, die aan het begin van onze godsdienstvereenigingen door den Dienaar des Woords wordt uitgesproken.

Voorop sta, dat onze liturgie geen zegengroet kent, wel een votum. Ook is er nooit voor den zegengroet door eenige synode een formule gegeven. Men kan dus niet spreken van een verplichte formule, waaraan iedere predikant zich heeft te houden. Dat heeft er toe geleid, dat er allerlei formuleringen in zwang zijn gekomen, soms heel uitvoerige. De meest gewone was tot voor ongeveer 25 jaar geleden wel: Genade, barmhertigheid en vrede zij u van God den Vader, en van Jezus Christus onzen Heere, in de gemeenschap den Heiligen Geestes. In de laatste jaren evenwel kwam bij verschillende predikanten het streven op om dezen groet, die klaarblijkelijk aan de brieven van Paulus was ontleend, dan ook letterlijk te geven, gelijk hij in die brieven voorkomt, te meer, daar ook het votum letterlijk aan Paulus 124 is ontleend, en de zegen aan het einde van Num. 6, c. g. 1 Kor. 13. Dit gebruiken van den zegengroet, gelijk Paulus hem in de brieven geeft, gaf wel eens aanleiding tot moeilijkheden, omdat men meende, „dat de Heilige Geest daarin weggeleten werd“. Zulk een meening berust natuurlijk op een misverstand. Wie zich houdt aan de woorden der Schrift, is daardoor gedekt, en buitendien, in den zegengroet van Paulus is van een niet rekenen met den Heiligen Geest geen sprake, aangezien daar naar God den Vader, den Drieëenige met den Zoon als tweede Persoon genoemd wordt, maar Christus als Middelaar des heils, gelijk uit de gebruikte namen duidelijk blijkt. Om evenwel dit misverstand te ontgaan, wordt ook wel de groet uit Openb. 1 gebruikt, of houdt men zich aan den bovengenoemden.

Ons oordeel is, dat elke Dienaar des Woords nauwgezet zal hebben te overwegen, welke formule hem de beste lijkt, waar de liturgie vrij laat, mogen we elkander niet binden.

F. W. G.